

**ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ “ΠΟΙΟΤΗΤΑ” ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ “QUALITAS”
ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ “QUALITY”. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΙΧΝΗΛΑΤΗΣΗ ΟΡΩΝ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΩΝ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗ
ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ.**

Παναγιώτης Θεοφανόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το επίκαιρο του θέματος της διαχείρισης και διασφάλισης της ποιότητας, κυρίως λόγω της γενικευμένης εφαρμογής των προτύπων της σειράς ISO 9000 από τις επιχειρήσεις, από το 1987 και εντεύθεν, καθιστά την καταγραφή και τη γνώση της ετυμολογικής και εννοιολογικής “περιπέτειας” όρων συναφών με το ανωτέρω αντικείμενο, ενδιαφέρουσα τόσο από θεωρητικής όσο και από πρακτικής πλευράς.

ABSTRACT

The timeliness of the quality management and assurance concepts, due mainly to the generalized application of the ISO 9000 series of standards since 1987, makes the knowledge of the etymological and conceptual “adventure” of terms related to the mentioned issues, interesting from theoretical as well as from the practical side.

Η έννοια “ποιότητα”, αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Πλάτωνα (χωρίο 182 Β, Πλάτωνος Θεαίτητος). Είναι αξιοσημείωτη η αναφορά του κειμένου στο γεγονός, ότι η λέξη ποιότητα ήταν ως τότε άγνωστος. Ένεκα της συστηματικότητας με την οποία προσεγγίζεται και ορίζεται η έννοια, παρατίθεται ακολούθως το αρχαίο κείμενο καθώς και απόδοσή του στην νεοελληνική (Εκδόσεις Πάπυρος) :

“ΣΩ. Σκόπει δη μοι τόδε αυτών· της θερμότητος ή λευκότητος ή οτιουούν γένεσιν ουχ ούτω πως ελέγομεν φάναι αυτούς, φέρεσθαι έκαστον τούτων άμα αισθήσει μεταξύ του ποιούντός τε και πάσχοντος, και το μεν πάσχον αισθητόν αλλ’ ουκ αισθησιν έπι γίνεσθαι, το δε ποιούν ποιόν τι αλλ’ ου ποιότητα; Ίσως ουν η ποιότης άμα αλλόκοτόν τε φαίνεται όνομα και ου μανθάνεις αθρόον λεγόμενον· κατά μέρη ουν άκουε. Το γαρ ποιούν ούτε θερμότης ούτε λευκότης, θερμόν δε και λευκόν γίνεσθαι, και τάλλα ούτω· μέμνησαι γαρ που εν τοις πρόσθεν ότι ούτως ελέγομεν, εν μηδέν αυτό καθ’ αυτό είναι, μηδ’ αυ το ποιούν ή πάσχον, αλλ’ εξ αμφοτέρων προς άλληλα συγγινομένων τας αισθήσεις και τα αισθητά αποτίκτοντα τα μεν ποιιά άττα γίνεσθαι, τα δε αισθανόμενα.”

"ΣΩ. Κοίταξε τώρα, σε παρακαλώ, την εξής άποψιν της θεωρίας των. Της θερμότητος ή της λευκότητος ή οιοδήποτε τοιούτου, δεν ελέγμεν ότι αυτοί περιέγραφον την γένεσιν ως εξής : μετακινείται κάθε μία από αυτάς μαζί με την αντίστοιχον αίσθησιν μεταξύ του ενεργητικού και του παθητικού, και το μεν παθητικόν γίνεται αισθητόν και διόλου αίσθησις, το δε ενεργητικόν αποκτά κάποιον χαρακτηρισμόν, αλλά δεν γίνεται ποιότης; Ίσως αυτή η "ποιότης" σου φαίνεται λέξις ασυνήθιστος και συγχρόνως δεν την καταλαβαίνεις με την καθολικήν της σημασίαν. Άκουσε λοιπόν αναλυτικώς : το ενεργητικόν δεν γίνεται ούτε θερμότης, ούτε λευκότης, αλλά θερμόν και λευκόν και τα λοιπά ομοίως. Διότι θυμάσαι, φαντάζομαι, εκείνο που ελέγαμεν προηγουμένως, ότι τίποτε δεν υπάρχει αυτό καθ' εαυτό, όπως ούτε το ενεργητικόν ή το παθητικόν, αλλ' ερχόμενα αυτά εις συνάφεια το ένα προς το άλλο γεννούν τας αισθήσεις και τα αισθητά, και έτσι το ένα αποκτά ένα κάποιο χαρακτηρισμόν, ενώ το άλλο γίνεται αισθανόμενον"

Ο λατινικός όρος "qualitas" εισάγεται από τον Κικέρωνα (Ακαδημικοί) μέσω του χωρίου "Qualitates igitur appellavi, quas ποιότητας Graeci vocant, quod ipsum Graecos non est vulgi verbum, sed philosophorum". Δηλαδή επιχειρείται μια κατά τμήμα μετάφραση - σημασιολογικό έκτυπο (το Α, το οποίο οι Έλληνες ονομάζουν Β).

Η ετυμολογική "αλυσίδα" του όρου "qualitas" είναι η σκόλουθη :

quis + alius → qualis (ποιός;) → qualitas.

Η εύκολη λύση, την οποία πολλάκις υιοθέτησε ο Κικέρων, ήταν να δανείζεται την ελληνική λέξη κάθε φορά που του φαινόταν ότι δεν υπάρχει μια ανάλογη στα λατινικά, και το πολύ πολύ να την εξηγεί μ' ένα σχόλιο. Φυσικά ο Κικέρων δεν αρνήθηκε τελείως αυτήν την λύση, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που η ελληνική λέξη είχε τόσο εδραιωθεί στα λατινικά, ώστε είχε κατά κάποιον τρόπο εκλατινιστεί (rhetorica, philosophia...), η μέθοδος όμως αυτή δεν συμβιβάζοταν και πολύ με το εγχείρημά του, που ήταν να πολιτογραφήσει τη φιλοσοφία.

Γι' αυτό ενεργεί μάλλον αντίστροφα : προτείνει μια λατινική λέξη ή μια συμπυκνωμένη έκφραση, της οποίας δίνει μια μόνο φορά, ει δυνατόν, το ελληνικό της αντίστοιχο, με αυτωνυμική μορφή, (το Α, που οι Έλληνες το ονομάζουν Β), οπότε μετά χρησιμοποιεί μονάχα τη λατινική εκδοχή, που είναι κατά κάποιον τρόπο εντολοδόχος του ελληνικού όρου και έχει φορτιστεί από τον ίδιο με μιαν απόχρωση που δεν είχε αρχικά.

Το σημασιολογικό έκτυπο είναι ένα από τα μέσα που ο Κικέρων χρησιμοποίησε μερικές φορές σε υπερβολικό βαθμό. Είναι ένα ad hoc γλωσσικό δημιούργημα : η ελληνική λέξη τυχαίνει συχνά να είναι σύνθετη ή παράγωγη, οπότε αρκεί να μεταφραστεί κομμάτι κιμμάτι. Έτσι με βάση τις εξισώσεις έτυμος = verus, ("αληθινός") και λέγω = loquor η ετυμο-λογία γίνεται veri-loquium. Παρόμοια, η con-scient-ia αναπαράγει τα τρία μονήματα του συν-είδη-σις. Πάνω σ' αυτό το πρότυπο, του οφείλουμε λέξεις της σπουδαιότητας των qualitas, quantitas, medietas (ποιότητας, ποσότητας, μεσότητας), κλπ. Όμως το λατινικό αντίστοιχο μιας ελληνικής σύνθετης λέξης κινδυνεύει να είναι είτε παράγωγο ακατάλληλο να αποδώσει τους συνειρημούς που γεννιούνται από την επαφή δύο θεμάτων (φιλοσοφία ≠ sapient-ia), είτε ένα έκτυπο σύνθετο, που δε λαμβάνει υπόψη του την αίσθηση της γλώσσας· (π.χ. veriloquium, λέξη που άλλωστε εγκαταλείφθηκε αμέσως μόλις δημιουργήθηκε· οι Λατίνοι χρησιμοποιούν εξάλλου όλοι το δάνειο etymologia). Με άλλα λόγια, η λατινική λέξη έχει την τύχη να είναι λιγότερο ακριβής ή πιο "ασύλληπτη" από την ελληνική.

Στην προκειμένη περίπτωση βεβαίως η αναντιστοιχία τόσο ετυμολογική όσο και εννοιολογική είναι προφανής, καθ' όσον η ελληνική "ποιότητας" δεν σχετιζόταν με τη λέξη "ποιός;" (qualis), από την οποία προέρχεται η λέξις "qualitas" και εξ' αυτής οι λέξεις : quality, qualite, qualitat, qualita, qualidad, αλλά με την "ποιός, ά, όν".

Αξιοσημείωτη είναι η συγγένεια του ορισμού, ο οποίος παρατίθεται από τον Πλάτωνα, με τον σύγχρονο ορισμό της ποιότητας ως το σύνολο των χαρακτηριστικών μιας οντότητας που της αποδίδουν την ικανότητα να ικανοποιεί εκφρασμένες και συνεπαγόμενες ανάγκες (Πρότυπο ΕΛΟΤ EN ISO 8402).

Παναγιώτης Θεοφανόπουλος
Διευθύνων Σύμβουλος ΕΛΟΤ
Αχαρνών 313, 111 45 Αθήνα